DOI 10.47315/archives2020.322.104

УДК 351.85:004.9]:347.77/.78(061.1ЄС)

Людмила Приходько

кандидатка історичних наук,

старша наукова співробітниця,

старша наукова співробітниця відділу

архівознавства і документознавства,

Інститут архівознавства

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1674-1001>

ОЦИФРУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЗА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИМИ ДОКУМЕНТАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ

Анотація. **Мета роботи** – дослідження тенденцій розвитку авторського права і суміжних прав Європейського Союзу (ЄС) в умовах становлення інформаційного суспільства, модернізації його норм під впливом широкого розповсюдження цифрових технологій у життєдіяльності сучасного європейського соціуму, дедалі активного їх запровадження у сферах культури й культурної спадщини. Для реалізації мети проаналізовано джерела авторського права і суміжних прав, їх роль у формуванні системи охорони результатів творчої та інтелектуальної діяльності, гармонізації й уніфікації законодавства держав-членів ЄС. Основну увагу приділено актам вторинного права, зокрема, у формі директив і рекомендацій, що мають перспективне значення для побудови правової основи оцифрування об'єктів культурної спадщини, на які поширюються норми авторського права і суміжних прав ЄС, для вирішення питань удоступнення користувачів до легітимного цифрового контенту. **Методологія дослідження** проблематики статті базується на комплексному застосуванні загальнонаукових (історичного, логічного, системного, структурно-функціонального, класифікації, логіко-семантичного) і спеціально-наукових (дефінітивного аналізу, джерелознавчого аналізу і синтезу) методів. **Наукова новизна**, зважаючи на обмеженість студіювання в українському архівознавстві зазначеної теми, полягає в окресленні специфіки сучасної законодавчої практики у сфері авторського права і суміжних прав ЄС, для якої характерним є посилення режиму правової охорони в інтересах творців і правовласників інтелектуальних продуктів, у взаємозв'язку з пошуком шляхів узгодження приватних і публічних інтересів, оптимальних правових рішень і механізмів для забезпечення повноцінного доступу громадян ЄС до інформації, знань, цифрового контенту культурної спадщини у всьому багатстві її видового складу. **У висновках** обґрунтовано потребу вивчення європейського досвіду для розроблення та реалізації проєктів, програм з оцифрування і створення інтегрованих цифрових ресур-

сів архівної спадщини України, її представлення у світових інформаційних мережах.

Ключові слова: авторське право і суміжні права; Національний архівний фонд; культурна спадщина; директиви; рекомендації.

Формування глобального інформаційного простору, стрімкий розвиток новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, інноваційність, що стала ключовою характеристикою соціально-економічних, наукових, технічних, виробничих, культурних, освітніх процесів, істотно підвищили роль інтелектуальної власності у всіх сферах життєдіяльності сучасного суспільства. Створена за результатами інтелектуальної й творчої діяльності, інтелектуальна власність формує фундамент розвитку світової економіки XXI ст. – економіки, заснованої на знаннях, а також належить до стратегічних ресурсів держави, що визначають її національну безпеку, економічний, науково-технічний, культурний потенціал, конкурентоспроможність на глобальному ринку, якість життя громадян. У таких країнах як Німеччина, США, Японія частка інтелектуального капіталу сягає 80% національного багатства. Не менш важливий внесок в економіку розвинених країн становлять прибутки від реалізації продукції, на яку поширюється авторське право і суміжні права (твори літератури, мистецтва, науки, комп'ютерні програми, фонограми, відеограми). За оцінками фахівців, понад 42% усієї економічної активності в Європейському Союзі (ЄС) і 28% зайнятості населення забезпечуються секторами з інтенсивним використанням прав інтелектуальної власності. Тому на міжнародному, регіональному й державному рівнях приділяється велика увага розвитку та вдосконаленню системи правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері інтелектуальної власності. Нині місце країни у світі суттєво залежить від розбудови ефективної інституційної системи охорони інтелектуальної власності, в якій правові, політичні, економічні та організаційні механізми діють у взаємозв'язку, сприяючи таким чином інноваційному розвитку цієї країни, її цивілізаційному поступу в світі¹.

Посилення уваги наприкінці XX ст. – на початку XXI ст. до проблем правового регулювання інтелектуальної власності зумовлено реаліями науково-технічного прогресу інформаційного суспільства, що стимулює потужний розвиток цифрових технологій та їх домінуюче застосування, безпрецедентні обсяги концентрації цифрової інформації у всіх сферах життєдіяльності людства і невпинне збільшення її

¹ Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування: практ. посіб. / Д. Лонг та ін. Київ, 2007. С. 13; *Потехіна В. О.* Інтелектуальна власність : навч. посіб. Київ, 2008. 414 с.; *Сорока Н. Є.* Авторське право і суміжні права в інформаційному суспільстві: європейський досвід : монографія. Харків, 2019. С. 7.

питомої ваги у загальному потоці інформації, яка надходить усіма існуючими комунікаційними каналами. Нова цифрова реальність окреслюється у широкому застосуванні високошвидкісного Інтернету, що став глобальним комунікаційним дзеркалом-екраном життєдіяльності всієї планети, штучного інтелекту, сервісів автоматичної ідентифікації, збору й оброблення глобальних баз даних, розвитку соціальних мереж, функціонування різноманітних ІТ-платформ, інноваційних моделей онлайн-доступу до інформаційних ресурсів тощо. Технологічна революція стирає грань між користувачами технологій та їх творцями, оскільки нові технології – це не прості інструменти, які люди використовують, а, передусім, процеси, які вони адаптують до своїх потреб і постійно розвивають. На відміну від інших технологічних досягнень минулих епох цифрові технології мають не суто територіальний, а набувають глобального характеру. Їхні переваги реалізуються у найширших масштабах. Так, застосування цифрових технологій відіграє все більш значиму роль у сучасному науковому пізнанні, сприяє появі нових знань, розвитку нових міждисциплінарних і проблемно-орієнтованих напрямів дослідної діяльності, нарощуванню потенціалу наукових досліджень, перетворенню знань у суспільне надбання. На ґрунті впровадження цифрових технологій в усі види економічної діяльності відбувається становлення економічної системи інформаційного типу – цифрової економіки, динамічний розвиток самостійного глобального цифрового ринку, який за масштабами і обсягами зростання перевищує нині позитивну динаміку багатьох традиційних товарних ринків. Варто також підкреслити важливу роль цифрових технологій у формуванні нової цифрової культури (культури нових медіа) – унікального культурно-цивілізаційного феномену, а також нового культурного типу сучасної особистості, яка вирізняється достатньо високими параметрами комп'ютерної компетентності, новим досвідом віртуалізації аспектів власного буття. Глибоко проникаючи в усі сфери суспільного життя, цифрові технології радикально трансформують простір і час, докорінно змінюють механізми державного управління, форми організації економічних відносин, бізнес-процеси, впливають на систему суспільних цінностей, соціальну взаємодію в культурі, стандарти і моделі поведінки людей².

² Європейський досвід нормативно-проектного забезпечення розвитку інформаційного суспільства: висновки для України : аналіт. доповідь / Нац. ін-т стратегічних досліджень: Київ, 2014. 76 с.; *Кастельс М.* Информационная эпоха: экономика, общество и культура. Москва, 2000. С. 167, 252–354; *Луман Н.* Реальність мас-медіа / за ред. В. Іванова та М. Мінакова; пер. з нім. В. Климченко. Київ, 2010. 158 с.; *Матвейчук Л. О.* Цифрова економіка: теоретичні аспекти // Вісник Запорізького нац. ун-ту. Економічні науки. 2018. № 4(40). С. 116–127.

В інформаційному суспільстві, де найвпливовішими чинниками є інформація, знання, комунікація, інновації, особливої актуальності набуває формування стратегії переходу від пасивного нагромадження інформаційних ресурсів до перетворення їх у цілісну і доступну для користування ефективну «систему знань» на базі найперспективніших трендів інформаційно-комунікаційних технологій. У контексті зазначеного йдеться про принципово нову модель надання інформаційних і комунікаційних послуг, створення високотехнологічних можливостей для поширення й використання інформації, інформаційного обміну.

Цифрові технології зумовили безпрецедентні умови доступу до інформаційних ресурсів, у т. ч. до надбань світової культурної спадщини, а також слугують засобом її збереження. Проте, водночас вони загострили низку проблем, що відображають суперечливість реалій цифрового простору, зокрема: протиріччя між динамікою накопичення інформації цифрового походження і темпами старіння технічних параметрів обладнання й програмного забезпечення; поглиблення цифрової нерівності – «цифровий розрив» між розвиненими державами та рештою світу, між різними верствами населення всередині країн; посилення кіберзагроз; посягання на безпеку інформації конфіденційного чи приватного характеру; нехтування правами авторів і значне зростання порушень права інтелектуальної власності у цілому, про що свідчить поширення онлайн-піратства у формі незаконного відтворення, тиражування і розповсюдження творів літератури, мистецтва, комп'ютерних програм, баз даних, фонограм, відеограм тощо. Науково-технічний прогрес зумовив появу нових об'єктів авторського права – творів мультимедіа, в яких поєднані різні способи передавання інформації (тексти, графіка, мультиплікація, музика, фотографічні зображення, анімація, інші зорові образи й звукові ефекти), у т. ч. в інтерактивній формі. Цифрова природа мультимедійних творів зробила їх достатньо пристосованими до мережі Інтернет, а тому цей вид творчості став одним із найпоширеніших. Зрозуміло, що у процесі їх створення й використання виникають проблеми правового регулювання.

Варто зауважити, що навколо питань охорони об'єктів авторського права і суміжних прав у цифровому форматі зберігається високий градус дискусій, оскільки цифрові технології надають можливості для їх копіювання, модифікації, різних варіантів переробки і фальсифікації, протиправного представлення й використання у мережі Інтернет. Творці й правовласники об'єктів інтелектуальної власності скаржаться, що чинне законодавство залишає їх незахищеними від масштабних порушень у цифрових мережах і вимагають істотного посилення механізмів охорони й захисту своїх прав, притягнення до відповідальності порушників. Користувачі контенту, з іншого боку, звинувачують творців інтелектуальних продуктів у зловживанні своїми правами, індустрію куль-

тури – у використанні застарілих бізнес-моделей. Цілком очевидно, що одна з ключових проблем полягає у відсутності справедливої рівноваги між законними правами авторів і правовласників об'єктів права інтелектуальної власності та зацікавленістю суспільства у розширенні прав на доступ до знань, інформаційного потенціалу досягнень у сфері інтелектуальної власності. Адже об'єкти права інтелектуальної власності – це багатоаспектні інформаційні об'єкти, що виступають двигуном науково-технологічного прогресу, та разом із різними інформаційними ресурсами включені у загальний процес інформаційного обміну, без якого розвиток суспільства не можливий. Перехід від аналогової до цифрової парадигми, суттєвий розрив між сучасними інформаційними потребами суспільства та діючою правовою основою регулювання об'єктів права інтелектуальної власності, проблеми їх удоступнення постали новими викликами на міжнародному і національному рівнях.

В умовах інформаційного суспільства переосмислення правового регулювання результатів творчої й інтелектуальної діяльності крізь призму суспільного блага, суспільного надбання і державної власності стає дедалі все більш затребуваним. Сучасні дослідники вважають, що у світі виразно окреслився підхід до розуміння інтелектуальної власності як «інформаційного суспільного надбання» (*information commons*). Свідченням цього, на їхню думку, може слугувати розгортання руху за доступ до знань (*access to knowledge*), який об'єднав активістів з Аргентини, Бразилії, Великобританії, США, інших країн і спрямований безпосередньо проти легітимізації розширення сфери дії права інтелектуальної власності, монополізації прав на її об'єкти. Також вартий уваги проєкт Договору про доступ до знань (*Treaty on Access to Knowledge*, далі – *Договір*), який розглядався Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ) у 2005 р. Хоча ініціаторами Договору виступили Аргентина і Бразилія, проте його підтримали та розвинули некомерційні об'єднання бібліотек, представники академічної спільноти, інноваційного бізнесу, пересічні громадяни у різних країнах. Провідні ідеї Договору – впровадження чітких винятків і обмежень в авторському й патентному правах, забезпечення відкритого доступу до наукових досліджень, що фінансуються за рахунок суспільства. Отже, реалії цифрового простору знайшли відображення в усіх сферах життєдіяльності соціуму та актуалізували не лише світоглядні, соціокультурні, технічні, комунікаційні аспекти інформаційного мережевого суспільства, а й широке коло складних правових проблем, спричинених самим фактом існування цього простору, окреслили нову парадигму права. Цифрові технології сформували нове технологічне середовище та нові умови його функціонування і, як виявилось, виникла необхідність адаптувати до них правові інститути, включаючи право інтелектуальної власності.

За висновками українських і зарубіжних науковців, поява зазначених правових колізій спонукає шукати нові підходи до взаємодії права інтелектуальної власності й технологій, їх взаємопроникнення і взаємовпливу для встановлення ефективних, обґрунтованих у правовому значенні винятків і обмежень щодо авторського права у цифровому просторі, досягнення певного врівноваження публічних і приватних інтересів, тобто, між безпосередніми творцями інтелектуальних продуктів, бізнес-спільнотою та користувачами контенту. Нині право інтелектуальної власності, у т. ч. авторське право, усвідомлюються не тільки у площині захисту прав творців інтелектуальних і культурних цінностей, а й у набагато ширшому контексті – як сфера права, що регулює доступ громадян до інформації, знань, надбань культурної спадщини³.

Актуальність статті зумовлена низкою таких основних чинників. Наша держава остаточно обрала курс на євроінтеграцію, який став після підписання Україною Угоди про Асоціацію з ЄС імперативом її зовнішньої й внутрішньої політики. Впровадження європейської моделі суспільного розвитку охоплює широкий спектр присутності України в європейській системі міжнародних відносин, що включає: соціально-економічну інтеграцію, фінансово-бізнесову кооперацію, створення спільного простору безпеки, налагодження різноманітної співпраці у цифровій сфері, гуманітарну, наукову та культурну взаємодію. Складовими й необхідними умовами цього процесу є імплементація профільних нормативно-правових документів ЄС, гармонізація й уніфікація законодавства України з європейським законодавством, зокрема і в сфері інтелектуальної власності, а також вивчення й використання досвіду практичної реалізації програм і проєктів щодо оцифрування культурної спадщини та забезпечення доступу до її надбань.

На сучасному етапі світового розвитку інформаційні ресурси відіграють пріоритетну роль, не менш важливу ніж природні, матеріальні, фінансові, трудові. Документальні ресурси українських архівів за обсягами концентрації, інформаційною місткістю та унікальністю багатоаспектного інформаційного потенціалу – базовий сегмент системи

³ Войниканис Е. А. Право интеллектуальной собственности в цифровую эпоху: парадигма баланса и гибкости. Москва, 2013. С. 69–71; Козинець А. Інтелектуальна власність та інформаційні відносини: теоретичні засади правового регулювання // Підприємництво, господарство і право. 2016. № 8. С. 16–20; Марьина Е. Ю. Цифровое пространство: противоречия становления и развития // Молодий вчений. 2016. № 9(36). С. 335–339; Троцька В. Публічні інтереси суспільства = приватні інтереси авторів. Чи можливе досягнення рівноваги в цифрову епоху? // Теорія і практика інтелектуальної власності. 2019. № 2. С. 5–16; Шугуров М. В. Парадигма модернизации авторского права Европейского Союза в контексте цифровой экономики // Международное право. 2019. № 4. С. 1–26.

державних і світових інформаційних ресурсів. Однак, універсалізація інформаційного законодавства, різноплановість нормативно-правового регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері, неузгодженість окремих законодавчих актів призводять до того, що закони, здійснюючи правове регулювання у певній сфері життєдіяльності суспільства, обмежують можливості архівів у повному обсязі виконувати свої соціальні функції. Зокрема, згідно із законодавством України архів здійснює копіювання документів із метою їх збереженості та забезпечення доступу до архівної інформації. Відповідно до ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права» виключне право автора (чи іншої особи, яка має авторське право) на дозвіл чи заборону використання твору іншими особами дає йому право дозволяти або забороняти відтворення творів. У ст. 22 цього нормативно-правового акта допускається без згоди автора або іншої особи, яка має авторське право, репрографічне відтворення одного примірника твору бібліотеками та архівами, діяльність яких не спрямована прямо або опосередковано на одержання прибутку, за таких умов: 1) у разі, коли відтворюваним твором є окрема опублікована стаття та інші невеликі за обсягом твори чи уривки з письмових творів (за винятком комп'ютерних програм і баз даних), з ілюстраціями чи без них, і коли це відтворення здійснюється за запитами фізичних осіб за умови, що: а) бібліотека та архів мають достатньо підстав вважати, що такий примірник використовуватиметься з метою освіти, навчання і приватного дослідження; б) відтворення твору є поодиноким випадком і не має систематичного характеру; 2) у разі, коли відтворення здійснюється для збереження або заміни загубленого, пошкодженого та непридатного примірника певної бібліотеки чи архіву або для відновлення загубленого, пошкодженого або непридатного примірника з фонду аналогічної бібліотеки чи архіву, а одержання такого примірника іншим шляхом неможливе, а також, коли відтворення твору є поодиноким випадком і не має систематичного характеру. За ст. 1 цього закону репрографічне відтворення (репродукування) – це факсимільне відтворення у будь-якому розмірі (у т. ч. збільшеному чи зменшеному) оригіналу письмового чи іншого графічного твору або його примірника шляхом фотокопіювання або іншими подібними способами, крім запису в електронній (у т. ч. цифровій), оптичній чи іншій формі, яку зчитує комп'ютер⁴.

Цілком очевидно, що норми Закону України «Про авторське право і суміжні права» не враховують проблематику процесів інформатизації та цифровізації в архівній справі держави, завдання архівної практики. Необхідно підкреслити, що у роботі архівних установ існує достатньо широке коло проблем, які потребують правового врегулювання: ви-

⁴ Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII (зі змінами). URL: zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 12.01.2020).

готовлення цифрових копій аудіовізуальних документів із метою збереження їхньої інформації через надзвичайну вразливість плівкових носіїв; використання т. зв. «сирітських документів» (документів, авторство яких не встановлено); передавання на постійне зберігання до архівів фондів особового походження, у т. ч. в електронній формі; авторське право стосовно інформаційних ресурсів, коли їх автором є архів тощо. Неузгодженість чинного законодавства у сфері інтелектуальної власності з архівним законодавством суттєво обмежує діяльність архівних установ щодо оцифрування документів Національного архівного фонду (НАФ), забезпечення їх збереженості та удоступнення. Тому законодавче поле, що визначає правові рамки діяльності архівних установ, вимагає удосконалення, особливо в контексті реалізації проєктів, програм з оцифрування й створення інтегрованих цифрових ресурсів архівної спадщини України, її представлення у світових інформаційних мережах, упровадження сучасних сервісів онлайн доступу громадян до цифрового контенту. Поза сумнівом, є гостра потреба у розробленні нормативних документів, стандартів, методичних рекомендацій, які б допомогли архівам знаходити легітимні й грамотні підходи до впровадження нових видів робіт з урахуванням кращого світового і європейського досвіду.

У статті ми розглянемо систему джерел авторського права і суміжних прав ЄС, на підставі яких здійснюється регулювання правовідносин цього інституту права інтелектуальної власності, вирішуються питання оцифрування об'єктів культурної спадщини та їх удоступнення.

Історіографія проблематики статті охоплює праці українських і зарубіжних науковців: А. Абдулліна, О. Войніканіс, А. Довгерта, В. Дроб'язка, Р. Еннана, О. Кадетової, Ю. Капіци, Л. Комзюка, О. Орлюк, В. Потехіної, О. Святоцького, Н. Сороки, В. Троцької, Є. Ходаківського, О. Штефан та ін. Йдеться про значний за обсягом масив публікацій (монографії, наукові збірники, статті у періодичних виданнях, дисертації, автореферати дисертацій тощо), в яких розглянуто: базові принципи, доктринальні засади, поняттєво-термінологічний апарат, історію, сучасні тенденції, економіко-правові аспекти розвитку права інтелектуальної власності ЄС в умовах глобалізаційних викликів сучасності, практику прийняття нормативно-правових документів, специфіку їхньої структури, вплив правотворчої діяльності інституцій ЄС на право інтелектуальної власності держав-членів.

У працях українських авторів здійснено порівняльний аналіз законодавства України і ЄС та за його результатами доведено необхідність гармонізації законодавства України з законодавством ЄС щодо інтелектуальної власності, окреслено засади втілення європейських стандартів у цій сфері через упровадження норм Угоди про Асоціацію України з ЄС.

Грунтовні інтерпретації простежуються у студіях, присвячених питанням особливостей розвитку авторського права і суміжних прав у ЄС, зближення і гармонізації національних правових систем у цій сфері, режиму і системи охорони об'єктів авторського права у цифровому середовищі, пошуку шляхів узгодження приватних і публічних інтересів відносно доступу до інформаційного потенціалу результатів творчої та інтелектуальної діяльності, захищених правом. Нині авторське право і суміжні права – це розгалужений інтелектуальний простір, де взаємодіють різні галузі наукових знань, академічною спільнотою продукуються міждисциплінарні моделі дослідження і синтезуються напрацювання не лише правників, а й філософів, соціологів, культурологів, істориків, управлінців, мистецтвознавців, музеєзнавців, документознавців, бібліотекознавців та інших фахівців⁵.

Завершуючи аналіз історіографії, зазначимо, що в українському архівознавстві питання дотримання положень права інтелектуальної власності в роботі архівних установ в умовах цифровізації архівної справи комплексного наукового дослідження не отримали. Можна назвати лише поодинокі публікації Т. Ємельянової. Комплексно дослідивши

⁵ Абдуллин А. И. Право интеллектуальной собственности в Европейском Союзе: генезис, унификация, перспективы развития : автореферат дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Абдуллин Адель Ильсиярович; Русская академия правосудия. Москва, 2006. 63 с.; *Войниканис Е. А.* Указ. соч.; *Дроб'язко В. С., Дроб'язко Р. В.* Право інтелектуальної власності : навч. посіб. Київ, 2004. 512 с.; *Еннан Р. С.* Правова охорона інтелектуальної власності в Європейському союзі: передумови формування, сучасний стан, тенденції розвитку // *Часопис цивілістики*. 2012. Вип. 13. С. 110–119; Законодавство Європейського Союзу та держав-членів Європейського Союзу у сфері інтелектуальної власності / О. П. Орлюк та ін.; за заг. ред. О. П. Орлюк. Київ, 2010. 262 с.; *Кадемова О. В.* Угода про асоціацію України з Європейським Союзом в системі джерел права інтелектуальної власності : монографія. Київ, 2019. 344 с.; Авторське право і суміжні права в Європі = Copyright and Related Rights in Europe : монографія / Ю. М. Капіца, С. К. Ступак, О. В. Жувака; НАН України, Центр інтелект. власності і передачі технологій. Київ, 2012. 693 с.; *Комзюк Л. Т.* Деякі проблеми гармонізації авторського права ЄС // *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2008. № 5. С. 59–64; *Литвинова Л.* Модернізація авторського права ЄС в епоху цифрових технологій // *Бібліотечний вісник*. 2019. № 2(250). С. 3–9; Право інтелектуальної власності. Академічний курс : підруч. / О. П. Орлюк та ін.; за ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. Київ, 2007. 696 с.; *Потехіна В. О.* Зазнач. твір; *Сорока Н. Є.* Зазнач. твір; *Троцька В.* Публічні інтереси суспільства = приватні інтереси авторів... С. 5–16; Інтелектуальна власність: економічно-правові аспекти : навч. посіб. / Є. І. Ходаківський, В. П. Якобчук, І. Л. Литвинчук. Київ, 2014. 276 с.; *Штефан А. С.* Авторське право і суміжні права: особливості правової охорони, здійснення та захисту : монографія. Київ, 2017. 150 с.; *Cole Louise.* Copyright in the digital age: a UK perspective. URL: www.uksg.org/sites/uksg.org/files (дата звернення 01.02.2020).

актуальні теоретичні й прикладні проблеми формування НАФ аудіовізуальними документами, авторка констатувала, що їх вирішенню значною мірою перешкоджає недосконалість чинного законодавства про авторське право і суміжні права, відсутність в Україні єдиного правового простору для регулювання відносин між авторами аудіовізуальних творів, архівами та користувачами⁶.

Серед методичних розробок вартої окремої уваги підготовлений співробітниками Центрального державного кінофотофоноархіву України імені Г. С. Пшеничного «Порадник власнику аудіовізуальних документів: методичний посібник», в якому розглянуто правові (у т. ч. й питання авторського права), організаційні, теоретико-методичні аспекти роботи з аудіовізуальними документами в архіві⁷.

За висновком дослідників, право інтелектуальної власності як новий інститут права ЄС наприкінці XX ст. – на початку XXI ст. динамічно розвивається та уособлює вагомі й загальновизнані досягнення у сфері правової охорони інтелектуальної власності, успішний практичний досвід у питаннях гармонізації й уніфікації законодавства держав-членів, перспективні правові ініціативи щодо міжнародного співробітництва. Інституціями ЄС, урядами держав-членів приділяється велика увага сучасним тенденціям розвитку авторського права і суміжних прав у контексті розбудови інформаційного суспільства і, відповідно, розробленню принципово нових підходів і рішень, які закріплюються в правових актах. Це виразно прослідковується в системі джерел авторського права і суміжних прав, що мають свої специфіку, структуру, місце в системі права інтелектуальної власності ЄС. За традиційним поділом в юридичній науці на джерела первинного та вторинного права, система джерел авторського права і суміжних прав містить такі документи:

– первинні джерела, зокрема: установчі договори – Договір про заснування Європейської Економічної Спільноти (1957); Договір про Європейський Союз (Маастрихтський договір, 1992); Лісабонський

⁶ Ємельянова Т. Можливості та проблеми формування Національного архівного фонду цифровими аудіовізуальними документами: деякі аспекти // Архіви – наука – суспільство: шляхи взаємодії : матеріали Всеукраїнської (з міжнар. участю) наук.-практ. конференції, 21–22 трав. 2015 р., м. Київ / Держ. архів. служба України, Укр. НДІ архів. справи та документознавства, Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка, іст. ф-т, каф. архівознавства та спец. галузей іст. науки, Спілка архівістів України; редкол.: Г. І. Калінічева (гол.) та ін. Київ, 2015. С. 84–87; *Ії ж.* Формування архівних аудіовізуальних колекцій: новітні тенденції та виклики розвитку // Архіви України. 2019. № 3. С. 100–112.

⁷ Порадник власнику аудіовізуальних документів: методичний посібник / ЦДКФФА України імені Г. С. Пшеничного; уклад. О. В. Косенко; за ред. Т. О. Ємельянової. Київ, 2018. 67 с.

договір, або Договір про внесення змін до Договору про ЄС та Договору про заснування ЄС (набув чинності 1 грудня 2009 р.), за ст. 118 розділу VII цього документа встановлено спеціальну компетенцію ЄС щодо гармонізації охорони прав інтелектуальної власності; Хартія основних прав Європейського Союзу (2000), у ст. 17 якої постульовано охорону інтелектуальної власності.

Зазначені документи мають найвищу юридичну силу, формують фундаментальну основу для всієї правової системи ЄС і, відповідно, їм належить найвище місце в ієрархічній структурі джерел права ЄС;

- акти вторинного права (або похідні): регламенти, директиви, рішення, рекомендації, висновки, спрямовані на уніфікацію й гармонізацію комунітарного законодавства у сфері авторського права і суміжних прав, видаються органами ЄС на підставі установчих договорів і в порядку, ними визначеному;

також ця система джерел включає:

- нормативно-правові акти держав-членів, головна мета яких полягає в імплементації законодавства ЄС у сфері авторського права і суміжних прав у внутрішнє законодавство, а також у національне законодавство з питань, не гармонізованих на рівні ЄС;

- міжнародні договори, учасниками яких є Євросоюз і держави-члени: Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (Bern Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, 1886, зі змінами й доповненнями); Всесвітня конвенція про авторське право (Женевська конвенція) (Universal Copyright Convention, 1952); Міжнародна конвенція про охорону виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (Римська конвенція, International Convention for the Protection of Performers, Producers of Phonograms and Broadcasting Organizations, Rome Convention, 1961); Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм (Convention for the Protection of Producers of Phonograms Against Unauthorized Duplication of Their Phonograms (Geneva Convention), 1971); Конвенція про розповсюдження несучих програм сигналів, що передаються через супутники (Convention relating to the Distribution of Programme-Carrying Signals Transmitted by Satellite, 1974); Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (Convention Establishing the World Intellectual Property Organization, WIPO Convention, 1967); Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право (WIPO Copyright Treaty, (WCT, 1996); Пекінський договір про аудіовізуальні виконання (2012) тощо;

- джерела прецедентного права, зафіксовані у рішеннях Суду ЄС – найвищого органу, вповноваженого тлумачити право ЄС.

Класифікація джерел слугує підґрунтям для встановлення їхньої ієрархічної побудови, визначення підпорядкованості та головним чи-

ном спрямована на створення цілісного механізму правового регулювання в межах ЄС⁸.

З середини 1990-х років у ЄС прийнято і реалізується значний за обсягом блок документів стратегічного характеру, присвячених питанням побудови інформаційного суспільства «об'єднаної Європи», що певною мірою вплинули на розвиток європейського права інтелектуальної власності, політику ЄС і держав-членів у сфері культури та культурної спадщини. Це, зокрема: «План дій щодо переходу Європи до інформаційного суспільства» (1994); «Меморандум зі взаєморозуміння «Мультимедійний доступ до європейської культурної спадщини» (1995–1998); «Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства» (2000); «Лундські принципи» (2001), Програма «Європа – інформаційне суспільство для всіх» (2000) і плани дій «eEurope 2002», «eEurope 2005»; «eEurope 2020: Цифровий порядок денний для Європи» (2010, Digital agenda for Europe) – основний проєктний документ із розвитку інформаційної сфери Євросоюзу, «Рекомендація Європейської комісії щодо надання доступу до наукової інформації» (2012), «Рамкова програма Горизонт 2020» (2014) тощо. Названі документи орієнтовані на досягнення глобальної конкурентоспроможності ЄС шляхом посилення інноваційного потенціалу та економічного оновлення держав-членів, пріоритетного розвитку найперспективніших трендів інформаційно-комунікаційних технологій, впровадження е-урядування як одного з ключових інструментів ефективності державного управління і надання послуг; створення європейського інтелектуального простору на основі сучасних моделей «відкрита наука» і «відкриті інновації», забезпечення відкритого доступу до наукових досліджень та їхніх результатів, наукових публікацій із застосуванням цифрових технологій та інноваційних онлайн-послуг, досягнення нового рівня освіти, комунікації, покращення якості життя громадян. У сфері культури актуалізовано реалізацію довгострокової амбітної програми, що передбачає: формування єдиного європейського культурного простору (European Cultural Area) на ґрунті культурної спадщини європейського континенту і включення в його межі архівів, музеїв, бібліотек, навчальних закладів, культурних і науково-дослідних установ; розроблення і реалізацію потужних міждержавних проєктів, рамкових програм з оцифрування і створення інтегрованих цифрових ресурсів культурної спадщини; впровадження сучасних моделей онлайн-доступу громадян

⁸ Богачова Л. Л. Джерела європейського та національного права // Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2012. Вип. 24. С. 17–26; Право Європейського Союзу : учебник / под ред. С. Ю. Кашкина. Москва. 2003. С. 123–147; Сорока Н. Джерела авторського права та суміжних прав в Європейському Союзі // Вісник Львівського ун-ту. Серія «Міжнародні відносини». 2014. Вип. 35. С. 107–117.

до цифрового контенту. Суттєвою особливістю зазначених документів є їхня взаємопов'язаність, чітка ієрархічність, фахове застосування методики стратегічного планування. У питаннях, де аспекти застосування галузевої стратегії перетинаються з іншими сферами або галузями життєдіяльності суспільства, відбувається пошук консенсусних рішень – узгодження ключових підходів, кореляція з відповідними нормативно-правовими актами, завданнями, заходами, технологіями практичної реалізації програм чи проєктів.

У контексті тематики статті ми зосередимо увагу саме на актах вторинного права, включених у складні процеси гармонізації й реформування авторського права з урахуванням цифрових реалій інформаційного суспільства. Зазначені джерела також зафіксували важливі правові рішення й заходи, пов'язані з оцифруванням і доступом до об'єктів культурної спадщини, на які поширюються норми авторського права і суміжних прав.

У ст. 249 «Договору про заснування Європейської спільноти» від 25 березня 1957 р., наукових публікаціях акцентовано увагу на таких ключових ознаках, властивостях і функціях актів вторинного права як регламент, директива, рішення, рекомендації та висновки.

Регламент – нормативний акт, що має пряму (безпосередню) дію в усіх державах-членах, імперативний характер, є обов'язковим у повному обсязі, за юридичною силою дорівнюється закону в національній правовій системі. Регламенти не потребують ратифікації державами-членами і не можуть бути змінені навіть частково будь-яким їхнім органом. Діючи безпосередньо, вони значною мірою забезпечують у межах ЄС саме уніфікацію права, тобто введення єдиного інструмента правової охорони інтелектуальної власності.

Директива – нормативний акт, що закріплює основи законодавства у конкретній сфері суспільного життя, є обов'язковим для держави-члена (або групи держав), якій адресований. На відміну від регламенту, у директиві не регулюється детально сфера суспільних відносин, а визначено цілі й завдання, очікуваний результат. При цьому форми і засоби реалізації положень, закріплених у директиві, покладають на державу-члена. Як правило, директиві має кореспондувати акт національного законодавства щодо імплементації її положень. Таким чином, за допомогою директив здійснюється гармонізація національного права, тобто подолання розбіжностей у правових системах держав-членів і зближення їхнього законодавства з окресленого кола питань. На думку науковців, відбувається трансформація директиви в універсальний інструмент європейської політико-правової інтеграції, підвищується рівень її впливу на внутрішнє право держав-членів.

Рішення – це юридично обов'язкові акти, що містять нормативні приписи з окремих питань, і можуть бути адресовані державам-членам,

окремим юридичним і фізичним особам або прийнятими для реалізації організаційних і практичних заходів.

Рекомендації та висновки – правові акти, що не мають обов’язкової сили, і на підставі яких інституції ЄС висловлюють пропозиції або офіційні позиції з різних питань⁹.

Початок гармонізації авторського права і суміжних прав в ЄС пов’язаний з опублікуванням 7 червня 1988 р. Зеленої книги «Авторське право і виклик технологій – питання авторського права, що вимагають невідкладних дій» (Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology – Copyright Issues Requiring Immediate Action. COM (88) 172 final, 7 June 1988). Процес гармонізації був націлений на усунення у державах-членах розбіжностей стосовно набуття і реалізації прав інтелектуальної власності, зближення національних законодавств для формування єдиного ринку товарів і послуг, захищених авторським правом, зняття правових бар’єрів для торгівлі, зміцнення конкурентоспроможності економік тощо. Для вирішення цих завдань, починаючи з 1991 р., прийнято та імplementовано у національне законодавство низку директив:

– Директива Ради 91/250 /ЄЕС від 14 травня 1991 р. про правову охорону комп’ютерних програм (Council Directive 91/250/EEC of 14 May 1991 on the legal protection of computer programs, codified version Directive 2009/24/ EC);

– Директива Ради 92/100/ЄЕС від 19 листопада 1992 р. про право на прокат, право на позичку та деякі суміжні права у сфері інтелектуальної власності (Council Directive 92/100/EEC of 19 November 1992 on rental right and lending right and on certain rights related to copyright in the field of intellectual property, codified version Directive 2006/115/ EC);

– Директива Ради 93/83/ЄЕС від 27 вересня 1993 р. про координацію деяких положень авторського права і суміжних прав та застосування їх до супутникового мовлення і кабельної ретрансляції (Council Directive 93/83/EEC of 27 September 1993 on the coordination of certain rules concerning copyright and rights related to copyright applicable to satellite broadcasting and cable retransmission);

– Директива Ради 93/98/ЄЕС від 29 жовтня 1993 р. про гармонізацію строку охорони авторського права і деяких суміжних прав (Council Directive 93/98/EEC of 29 October 1993 harmonizing the term of protection of copyright and certain related rights, codified version Directive 2006/116/EC);

⁹ Договір про заснування Європейського співтовариства» від 25 березня 1957 р. URL: zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 12.01.2020); Абдуллин А. И. Указ. соч.; Сорока Н. Джерела авторського права та суміжних прав ... С. 107–117; Форманюк В. В. Система джерел права Європейського Союзу // Південноукраїнський правничий часопис. 2015. № 2. С. 83–88.

– Директива 96/9/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 11 березня 1996 р. про правову охорону баз даних (Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases);

– Директива 2001/29/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 22 травня 2001 р. про гармонізацію певних аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві (Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonization of certain aspects of copyright and related rights in the information society) («Infosoc Directive»);

– Директива 2001/84/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 27 вересня 2001 р. про право слідування на користь автора оригінального твору мистецтва (Directive 2001/84/EC of the European Parliament and of the Council of 27 September 2001 on the resale right for the benefit of the author of an original work of art);

– Директива 2004/48/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 29 квітня 2004 р. про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності (Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights);

– Директива 2006/116/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 12 грудня 2006 р. про строк охорони авторського права і деяких суміжних прав (замінила Директиву 93/98/ЄС) (Directive 2006/116/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on the term of protection of copyright and certain related rights);

– Директива 2010/13/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 10 березня 2010 р. про узгодження певних положень, визначених законами, підзаконними актами та адміністративними положеннями у державах-членах стосовно надання аудіовізуальних медіа-послуг (Директива про аудіовізуальні медіа-послуги) (Directive 2010/13/EU of the European Parliament and of the Council of 10 March 2010 on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the provision of audiovisual media services (Audiovisual Media Services Directive));

– Директива 2012/28/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 25 жовтня 2012 р. про деякі випадки дозволеного використання «сирітських творів» (Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on certain permitted uses of orphan works);

– Директива (ЄС) 2019/790 Європейського Парламенту і Ради від 17 квітня 2019 р. про авторське право і суміжні права в єдиному цифровому ринку, яка доповнює Директиви 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС (Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April

2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC)¹⁰.

Прийняття директив сприяло не тільки зближенню і гармонізації національного законодавства держав-членів, а й запровадженню більш високого рівня стандартів захисту об'єктів авторського права і суміжних прав порівняно з Бернською й Римською конвенціями та спеціальним законодавством держав-членів. У європейське право інтелектуальної власності були інкорпоровані такі основоположні концепції як «оригінальність», «оприлюднення», «справедлива компенсація». Гармонізація норм авторського права значною мірою зміцнила європейську єдність у гуманітарній сфері. Провідна роль у вирішенні цих питань належить Європейській комісії, яку справедливо називають «двигуном» європейської інтеграції, підкреслюючи її вагомий внесок у процеси гармонізації та уніфікації законодавства у сфері права інтелектуальної власності, у т. ч. авторського права і суміжних прав¹¹.

Важливе значення для побудови правової основи оцифрування об'єктів культурної спадщини, на які поширюється авторське право, мали положення Директиви 2001/29/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 22 травня 2001 р. про гармонізацію певних аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві (далі – Директива). У п. 31 документа підкреслено необхідність забезпечення справедливого балансу прав та інтересів між різними категоріями правовласників, між правовласниками об'єктів авторського права і користувачами. Акцентовано увагу держав-членів, що в умовах функціонування електронного середовища встановлені ними винятки й обмеження потребують перегляду й гармонізації. Адже існуючі відмінності в національних законодавствах відносно винятків і обмежень перешкоджають формуванню єдиного ринку товарів і послуг. Положення Директиви були орієнтовані передусім на гармонізацію права щодо відтворення (копіювання) творів, права на їх повідомлення для загального відома публіки, права на їх поширення, а також на захист технічних засобів, що мають запобігти незаконному копіюванню. У ст. 2. Директиви чітко визначено коло осіб, яким держави-члени повинні надати

¹⁰ FUR-Lex. Access to European Union law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/TXT> у (дата звернення: 10.01.2020).

¹¹ Афанасьєва Е. Г. Европейское авторское право: прошлое, настоящее и будущее (Реферативный обзор) // Право интеллектуальной собственности: сб. науч. трудов. Москва, 2017. С. 50–58; Каница Ю. Директива 2019/790/ЄС про авторське право в єдиному цифровому ринку та питання адаптації законодавства України // Інформація і право. 2019. № 3(30). С. 65–77; Комзюк Л. Т. Зазнач. твір; Сорока Н. Є. Діяльність Європейської комісії у сфері захисту авторського права та суміжних прав у Європейському Союзі // Науковий вісник Львівського держ. ун-ту внутрішніх справ. Серія юридична. 2014. Вип. 2. С. 57–68.

виключні права дозволяти або забороняти відтворення, та об'єкти цих прав: авторам щодо їхніх творів; виконавцям щодо записів їхніх виконань; виробникам фонограм щодо їхніх фонограм; виробникам перших записів фільмів щодо оригіналу і копій їхніх фільмів; організаціям мовлення щодо записів їхніх передач. Держави-члени також повинні надати авторам виключне право: дозволяти або забороняти будь-яке повідомлення про їхні твори та інші об'єкти для загального відома публіки; дозволяти або забороняти будь-яку форму розповсюдження оригіналів чи копій їхніх творів шляхом продажу або в інший спосіб. Ст. 5 глави II Директиви містить поданий для держав-членів з урахуванням їхніх правових традицій розлогий перелік обмежень і винятків щодо права на відтворення, зокрема: в освітніх і наукових цілях, для установ культурної спадщини і навчальних закладів; стосовно відтворення на папері або на будь-якому подібному носії, що здійснюються за допомогою фотографічної техніки або іншого процесу з подібними ефектами; стосовно відтворення на будь-якому носії фізичною особою для особистого використання і для цілей, що не є прямо або опосередковано комерційними; стосовно звукових записів творів, які здійснюються організаціями мовлення на власному обладнанні і для власних передач; відтворення у пресі, при повідомленні новин; цитуванні; використанні творів особами з особливими потребами тощо. У зазначеній статті встановлено, що конкретні дії з відтворення можуть здійснюватися бібліотеками, архівами, музеями за умов, які не передбачають пряму або опосередковану економічну чи комерційну вигоду. Винятки та обмеження, – наголошується в Директиві, – доцільно застосовувати лише у тих випадках, коли вони не суперечать звичайному використанню твору і не завдають шкоди законним інтересам правовласників¹².

Перспективні ініціативи для подальшого вирішення правових питань оцифрування культурної спадщини містили прийняті Європейською комісією документи: «Рекомендація 2006/585/ЄС про оцифрування та онлайн-доступ до культурного матеріалу і збереження у цифровій формі» від 24 серпня 2006 р. (Commission Recommendation 2006/585/EC of 24 August 2006 on the on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation) та «Рекомендація С(2011) 7579 від 27 жовтня 2011 р. про оцифрування та онлайн-доступ до культурного матеріалу і збереження у цифровій формі» (Commission Recommendation (2011/711/EU) of 27 October 2011 on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation), істотно доповнена та підтримана Радою ЄС на засіданні 20 квітня 2012 р.

¹² Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonization of certain aspects of copyright and related rights in the information society. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/TEXT/uk/?uri=CELEX:32001L0029&from=do> (дата звернення: 11.01.2020).

У цих документах державам-членам пропонувалося: розробити стратегії довготривалого збереження та удоступнення цифрових ресурсів; створити правові умови для широкомасштабного ліцензування творів, що не користуються комерційним попитом; переглянути національне законодавство для того, щоб передбачити у ньому багаторазове копіювання творів установами культурної спадщини і перенесення на нові технологічні платформи (міграція) цифрових інформаційних ресурсів із метою їх збереженості при повному дотриманні законодавства ЄС і міжнародного права у сфері інтелектуальної власності; розвивати співробітництво і координувати національні програми з оцифрування культурної спадщини Європи в архівах, музеях, бібліотеках; обмінюватися досвідом і технологіями, погоджувати стандарти, підтримувати постійні консультації та здійснювати моніторинг ситуації на локальному і міждержавному рівнях; активізувати діяльність щодо оцифрування матеріалів у сфері культури для їх представлення у Європейській цифровій бібліотеці, відомій під назвою «Europeana» («Європіана»)¹³.

У 2010–2016 рр. діяльність Європейської комісії спрямовувалася на формування єдиного цифрового ринку та запровадження ініціатив із підвищення рівня охорони авторського права і суміжних прав у цифрових мережах. Паралельно відбувався пошук оптимальних правових рішень і механізмів, що уможливають оцифрування об'єктів культурної спадщини, доступ користувачів до цифрового контенту. Про це свідчить оприлюднена 10 січня 2011 р. доповідь Комітету мудреців (далі – Комітет) Європейської комісії «Нове відродження» («The New Renaissance»)¹⁴. У документі наголошується, що протягом століть бібліотеки, архіви, музеї Європи залишалися хранителями багатої та різноманітної культурної спадщини континенту. «Інституції пам'яті» зберегли і забезпечили доступ до знань, історичних свідчень про минуле, унікальних формовиявів культурного й мистецького життя європейських народів. Оцифрування культурної спадщини надає нові можливості для її збереження, презентації, удоступнення та використання нинішніми й майбутніми поколіннями. Тому необхідно розробити механізми, які б визнавали права та інтереси правовласників, сприяли створенню більш сприятливих умов для оцифрування культурної спадщини і, відповідно,

¹³ Commission Recommendation 2006/585/EC of 24 August 2006 on the on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ALL/ua> (дата звернення: 17.01.2020); Commission Recommendation (2011/711/EU) of 27 October 2011 on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/TXT/ua> (дата звернення: 17.01.2020).

¹⁴ Комітет мудреців – експертна група фахівців високого рівня у складі 3-х членів, яка працює при Європейській комісії з питань онлайн доступу до культурної спадщини.

творчості, інноваціям. Автори доповіді докладно розглянули 3 категорії творів, які відображають розвиток і здобутки європейської культури, та потребують прийняття рішень, пов'язаних з їх оцифруванням. Наразі йдеться про твори, що належать до суспільного надбання, а також про достатньо складні з точки зору правового регулювання об'єкти – т. зв. «сирітські твори» (*англ.* orphan works) і твори, що не перевидаються. Для першої категорії творів державам-членам рекомендовано активізувати діяльність щодо їх оцифрування і забезпечення широкого доступу користувачів через європейську електронну бібліотеку «Європіана». Для другої категорії творів члени Комітету пропонували: впровадити у національне законодавство сучасні правові інструменти їх оцифрування; охопити поняттям «сирітські твори» текстові, аудіовізуальні, візуальні, звукові твори; якщо твір отримав статус «сирітського твору» в одній країні, його потрібно визнати таким і зробити доступним через сучасні онлайн-сервіси у всіх країнах-членах ЄС; включити «сирітські документи» в єдину загальноєвропейську інформаційну базу даних, а посилання на них подати в електронній бібліотеці «Європіана». Правовий механізм оцифрування цих творів потрібно зорієнтувати на регулювання державно-приватних відносин. Якщо правовласника «сирітського твору» знайдено, йому потрібно виплатити компенсацію, при цьому ціна договору повинна бути пропорційною комерційній цінності твору.

Відносно творів, що не перевидаються, їх оцифрування має відповідати інтересам правовласників, але при цьому можливими є 3 варіанти: 1) оцифрування твору установою з метою збереження та подальшим удоступненням в її приміщенні; 2) оцифрування твору установою для цілей збереження і представлення в онлайн-доступі; 3) оцифрування твору здійснює правовласник і передає цифрову копію установі. Основні інвестиції стосовно переведення у цифровий формат творів, що не перевидаються, має зробити правовласник, для якого передбачені податкові пільги. У разі відмови правовласником перевести свій твір у цифровий формат, за оцифрування сплачує держава і тоді цей твір передається у вільний онлайн-доступ, а правовласник отримує відповідну грошову компенсацію. Якщо правовласник не використовує матеріал комерційно, ні через колективне управління правами, ні через комерційного посередника, установа отримує право на оцифрування твору і забезпечення до нього доступу. Для цього необхідно передбачити спрощений механізм отримання ліцензії з управління авторськими правами.

Комітетом також рекомендовано архівувати обов'язковий примірник творів у бібліотеці «Європіана». Для робіт, захищених авторським правом, сайт зберігання має бути закритим архівом. Щоб уникнути дублювання копій матеріалів, потрібно надавати копії установам, які мають право на їх отримання за національним законодавством щодо

зберігання. Розроблені Комітетом пропозиції й рекомендації були враховані під час розроблення відповідних нормативних документів¹⁵.

Посилення уваги на початку ХХІ ст. до правового режиму «сирітських творів» було спричинене активним розвитком і використанням цифрових технологій. Адже представлення твору в мережі Інтернет потребує згоди законного правовласника. Втім, за статистикою, наведеною дослідниками, «сирітські твори» становлять значний за обсягом масив матеріалів про розвиток культури й мистецтва ХХ ст. Зокрема, в архівах Асоціації європейських кіноархівів і синематек (Association of European Film Archives and Cinematheques, (ACE)) зберігається 21% фільмів із невстановленими правовласниками (приблизно 225 тис.)¹⁶.

25 жовтня 2012 р. була прийнята Директива 2012/28/ЄС Європейського Парламенту і Ради про деякі випадки дозволеного використання «сирітських творів» (Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on certain permitted uses of orphan works, далі – Директива)¹⁷. Документ спрямований на вирішення таких основних завдань: легітимізацію запровадження до суспільного обігу творів, автори або правовласники яких відсутні чи невідомі; формування єдиного правового поля охорони «сирітських творів» і визнання їх статусу в державах-членах; забезпечення інфраструктури транскордонного доступу до культурного контенту на території ЄС; створення механізмів контролю за дотриманням авторських прав; забезпечення громадянам ЄС вільного доступу до знань, здобутків у сфері культури, до інновацій. Визначення процедури реєстрації та належний пошук «сирітських творів» мали на перспективу обмежити їх збільшення. У Директиві наголошується, що оцифрування творів є важливим засобом збереження європейської культурної спадщини.

Ст. 1 Директиви містить перелік установ, уповноважених використовувати та оцифровувати «сирітські твори». До них віднесено: публічні бібліотеки, установи освіти, музеї, архіви, фільмофонди та аудіофонди, видавців, організації громадського аудіо- і телемовлення, засновані у країнах-членах ЄС. Директива поширюється на такі види «сирітських творів»: 1) твори, опубліковані у формі книг, періодичних видань, газет, журналів та інших творів, що знаходяться у зібраннях публічних бібліотек, освітніх установ, музеїв, архівів, фільмофондах

¹⁵ The New Renaissance. Report of the «Comité des sages». Reflection group on bringing Europe's cultural heritage online. Brussels, 2011. 191 p. URL: www.museumsandtheweb.com/biblio/the... (дата звернення: 17.01.2020); *Войниканис Е. А.* Указ. соч. С. 221–223.

¹⁶ *Войниканис Е. А.* Указ. соч.

¹⁷ Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on certain permitted uses of orphan works. URL: eur-lex.europa.eu/legal-content/TEXT (дата звернення: 17.01.2020).

і аудіофондах; 2) кінематографічні або аудіовізуальні твори, фонограми, що містять зібрання публічних бібліотек, освітніх установ, музеїв, архівів, фільмофонди та аудіофонди; 3) кінематографічні, аудіовізуальні твори, фонограми, створені організаціями громадського мовлення до 31 грудня 2002 р. включно, та розміщені в їхніх архівах. При цьому зазначені твори повинні охоронятися авторським правом і суміжними правами, бути вперше опублікованими у державах-членах або, за відсутності оприлюднення, вперше транслюватися у державах-членах.

За формулюванням у ст. 2, «сирітські твори» – це твори чи фонограми, правовласників яких не ідентифіковано або не можна встановити їх місцезнаходження, незважаючи на проведення належного пошуку. Якщо права на твір або фонограму належать кільком правовласникам, але не всі вони були встановлені або виявлені, незважаючи на проведення належного пошуку, такий твір або фонограму можна використовувати за умови, що встановлені й виявлені правовласники у частині належних їм прав уповноважили організації, зазначені у ст. 1 цієї Директиви, здійснювати дії щодо відтворення творів та їх повідомлення для загального відома, передбачених ст. 2 і 3 Директиви 2001/29/ЄС.

Утім, документ мав певні суперечності. За слушним зауваженням О. Штефан, «... сфера застосування Директиви 2012/28 є досить обмеженою, а у ст. 10 окреслена мета поступового її скорочення. Окрім цього, спеціально виокремлюються фотографічні твори та інші зображення, які поки що не можуть претендувати на отримання статусу «сирітських творів» у порядку, передбаченому Директивою 2012/28, до того ж перегляд її положень має відбутися 29 жовтня 2015 р.»¹⁸.

Перш ніж твір або фонограма будуть визнані «сирітськими», необхідно провести належний пошук власників прав на такий твір або фонограму, у т. ч. власників прав на твори або інші об'єкти, які включені до складу або є частиною творів чи фонограм. Це – головна умова надання творам статусу «сирітських творів», що передуює користуванню ними. Ст. 3 Директиви і Додаток до неї закріпили 2 найважливіші для процесу пошуку «сирітських творів» категорії: належний пошук (*англ. diligent search*) – сумлінний пошук за певними джерелами інформації, який здійснюють відносно кожного твору, і необхідний перелік джерел пошуку. До переліку джерел, представленого в Додатку, включено: бібліотечні каталоги, бази даних, реєстри, інформація та дані, що належать організаціям колективного управління, асоціаціям авторів і видавців тощо. Перелік джерел належного пошуку визначають держави-члени. При цьому ключове значення мають масштабні онлайн-бази у формі міжнародних проєктів, баз даних, як наприклад, ARROW (Accessible Registries of Rights Information and Orphan Works), створеної

¹⁸ Штефан О. Правовий режим використання сирітських творів // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2017. № 2(24), 2 т. С. 187.

спеціально для вирішення проблем із «сирітськими творами», система «Європіана».

У ст. 4 Директиви встановлено трансграничний статус «сирітських творів» на всій території ЄС. Тобто, якщо твору надано статус «сирітського» у межах юрисдикції однієї держави-члена ЄС, він має значення й правові наслідки для всіх інших держав-членів ЄС і може вільно використовуватися у межах ЄС.

За ст. 5 держави-члени повинні забезпечити правовласнику на твір або фонограму, що визнаються «сирітським твором», можливість у будь-який час припинити цей статус згідно з його правами на такі об'єкти. Поки цього не відбулося, відповідно до ст. 6 уповноважені організації мають право здійснювати дії щодо відтворення і доведення до загального відома «сирітських творів». Кожне використання «сирітських творів» необхідно супроводжувати вказівкою на ім'я встановлених авторів або інших осіб, які мають авторське право на певний твір. Положеннями ст. 6 Директиви також чітко визначено саме некомерційний характер використання «сирітських творів». Уповноважені організації повинні діяти, насамперед забезпечуючи суспільні інтереси. Йдеться наразі про збереження, каталогізацію, реставрацію творів, поширення знань, досягнень культурної спадщини, сприяння освітнім процесам тощо. При такому використанні уповноважені організації можуть отримувати доходи для компенсації своїх витрат на оцифрування і повідомлення для загального відома «сирітських творів». У разі припинення правовласниками «сирітського» статусу своїх творів, держави-члени ЄС зобов'язані застосовувати механізм отримання цими особами справедливої компенсації за використання творів уповноваженими організаціями. Однак, у нормативному акті джерела, що мають акумулювати фінанси, правила відносно розміру, умов і порядку виплати компенсації не регламентовані і залишені на розгляд держав-членів¹⁹.

Упродовж 2015 р. Європейською комісією було представлено 2 повідомлення: «Стратегія єдиного цифрового ринку для Європи» (Digital Single Market Strategy) та «До сучасних більш європейських умов охорони авторського права» (Towards a modern, more European copyright framework), в яких виразно окреслилася тенденція до модернізації авторського права і суміжних прав. За висновком Ю. Капіци, у цих документах зафіксовано низку законодавчих ініціатив, заходів, завдань, спрямованих на підтримку розвитку цифрового ринку ЄС, суттєве удосконалення онлайн-доступу до цифрового контенту. Зокрема,

¹⁹ Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on certain permitted uses of orphan works. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0028> (дата звернення: 17.01.2020); *Штефан О.* Зазнач. твір.

у першому документі презентовано законодавчі пропозиції про більш сприятливий онлайн-доступ користувачів до аудіовізуальних послуг у межах ЄС, використання цифрового контенту для наукових досліджень, освіти тощо. Другий документ містив заходи стосовно зняття перешкод для транскордонного доступу до контенту та циркуляції творів, включаючи можливість використання аудіовізуальних послуг, які надаються онлайн за підпискою, при перебуванні за межами країни, де підписку було здійснено. Також в його змісті актуалізовані такі завдання: розроблення агрегатора пошукових онлайн-систем, орієнтованих на кінцевих користувачів (з індексацією загальнодоступного і легітимного контенту); забезпечення більш широких можливостей оцифрування творів, продаж або надання доступу до яких не здійснюється; підготовка каталогів для продажу європейських фільмів, посилення співпраці з аудіовізуальним сектором для виявлення фільмів, раніше створених у Європі, та їх легітимного перегляду, розширення можливостей удосконалення і використання кращих творів європейського кіномистецтва; зберігання установами культури ресурсів у цифровій формі; забезпечення віддаленого доступу до творів у закритих електронних мережах, які застосовують в академічних бібліотеках для дослідницьких цілей і навчання; уточнення виключень щодо використання зображень архітектурних та інших творів, представлених у місцях публічного доступу, з урахуванням нових каналів розповсюдження; на перспективу – розроблення Кодексу авторського права тощо²⁰.

Правові проблеми щодо культурної спадщини вирішуються у ЄС не тільки через прийняття відповідних нормативно-правових актів, стратегічних документів. Послідовно реалізується залучення європейської спільноти до вирішення питань її збереження, оцифрування та доступу, що передбачає: проведення широких консультацій з експертами, науковцями, представниками «інституцій пам'яті», установами, які займаються програмним забезпеченням, стандартизацією; поширення технічних рекомендацій; здійснення пілотних проєктів; підготовка публікацій, розроблення навчальних програм, проведення міжнародних конференцій, семінарів з актуальної тематики тощо.

Отже, як свідчить аналіз тематики статті, вирішення широкого кола актуальних проблем охорони, збереження і удосконалення об'єктів культурної спадщини ЄС тісно пов'язане із застосуванням норм авторського права і суміжних прав. В умовах розвитку інформаційного суспільства, динамічного розповсюдження цифрових технологій виникла нагальна потреба у розробленні нових правових конструкцій, які забезпечили б належний рівень охорони й захисту прав творців інтелектуальних і

²⁰ *Каніца Ю.* Формування єдиного цифрового ринку в Європейському Союзі та модернізація охорони авторського права // *Юридична Україна*. 2016. № 5–6. С. 74–79.

культурних цінностей. З іншого боку, урізноманітнення інформаційних запитів найширших верств населення і невинне зростання попиту на вільний доступ до інформації, знань, цифрового контенту культурної спадщини у всьому багатстві її видового складу посилили увагу до проблемних питань досягнення балансу приватних і публічних інтересів.

Для сучасної законодавчої практики у сфері авторського права і суміжних прав характерним є посилення режиму правової охорони в інтересах творців і правовласників, яке поєднується з пошуком умов покращення доступу користувачів до інтелектуальних продуктів у контексті дотримання основоположних прав і свобод людини, обґрунтованих ЄС ініціатив під гаслом «Інформаційне суспільство для всіх». Саме за допомогою вторинних джерел наднаціональні органи ЄС здійснюють правове регулювання оцифрування об'єктів культурної спадщини, на які поширюється авторське право і суміжні права, забезпечення доступу до легітимного цифрового контенту. Європейські стратегічні ініціативи базуються на усвідомленні керівництвом ЄС і урядами держав-членів, що культура – основа європейської ідентичності, потужний інструмент об'єднання громадян держав-членів ЄС на рівні їхньої самосвідомості та самоідентифікації, а культурна спадщина – ключовий чинник сталого розвитку мирної та процвітаючої Європи.

Досвід ЄС щодо законодавчого супроводу оцифрування європейської культурної спадщини потрібно вивчати і, узгодивши його зі стратегіями та ініціативами загальнодержавного рівня, адаптувати до вирішення проблем і завдань архівної справи держави.

REFERENCES

1. Abdullin, A. I. (2006). *Pravo intellektualnoy sobstvennosti v Yevropeyskom Soyuze: genesis, unifikatsiya, perspektivy razvitiya: avtoreferat dissertatsii doktora yuridicheskikh nauk*. [Intellectual Property Law in the European Union: genesis, unification, development prospects] (*Extended abstract of Doctor's thesis*). Moscow. [in Russian].
2. Afanaseva, Ye. G. (2017). Yevropeyskoe avtorskoe pravo: proshloe, nastoyashchee i budushchee (Referativnyy obzor). [European copyright: past, present and future (Abstract review)]. *Pravo intellektualnoy sobstvennosti: sbornik nauchnykh trudov*, 50–58. [in Russian].
3. Bohachova, L. L. (2012). Dzherela yevropeiskoho ta natsionalnoho prava (2012). [Sources of European and national law]. *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannya*, 24, 17–26. [in Ukrainian].
4. Cole, L. (n. d.). Copyright in the digital age: a UK perspective. Retrieved from [www.uksg.org > sites > uksg.org files](http://www.uksg.org/sites/uksg.org/files).
5. Commission Recommendation 2006/585/EC of 24 August 2006 on the on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ALL/uk>.

6. Commission Recommendation (2011/711/EU) of 27 October 2011 on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/TEXT/>.
7. Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonization of certain aspects of copyright and related rights in the information society. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/TEXT/>.
8. Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on certain permitted uses of orphan works. Retrieved from www.eur-lex.europa.eu/legal-content/TEXT/.
9. Dohovir pro zasnovannia Yevropeiskoho spivtovarystva» vid 25 bereznia 1957 r. [Treaty establishing the European Community of 25 March 1957]. Retrieved from zakon.rada.gov.ua/ [in Ukrainian].
10. Drobiazko, V. S. & Drobiazko, R. V. (2004). *Pravo intelektualnoi vlasnosti: navchalnyi posibnyk*. [Intellectual property law: textbook]. Kyiv: Jurinkom Inter. [in Ukrainian].
11. Ennan, R. Ye. (2012). Pravova okhrona intelektualnoi vlasnosti v Yevropeiskomu Soiuzi: peredumovy formuvannia, suchasnyi stan, tendentsii rozvytku. [Legal protection of intellectual property in the European Union: prerequisites for formation, current status, development trends]. *Journal of Civilization*, 13, 110-119. [in Ukrainian].
12. Formaniuk, V. V. (2015). Systema dzherel prava Yevropeiskoho Soiuzu. [The system of sources of the European Union law]. *South Ukrainian Law Journal*, 2, 83-88. [in Ukrainian].
13. Kadietova, O. V. (2019). *Uhoda pro asotsiatsiiu Ukrainy z Yevropeiskym Soiuzom v systemi dzherel prava intelektualnoi vlasnosti: monohrafiia*. [Agreement on the association of Ukraine with the European Union in the system of sources of intellectual property law: monograph]. Kyiv: Yurinkom Inter. [in Ukrainian].
14. Kapitsa, Yu. M. (2019). Dyrektyva 2019/790/Yevropeiskoho Soiuzu pro avtorske pravo v yedynomu tsyfrovomu rynku ta pytannia adaptatsii zakonodavstva Ukrainy. [Directive 2019/790 / EU on copyright in the digital single market and the issue of adaptation of Ukrainian legislation]. *Information and law*, 3(30), 65-77. [in Ukrainian].
15. Kapitsa, Yu. M. (2016). Formuvannia yedynoho tsyfrovoho rynku v Yevropeiskomu Soiuzi ta modernizatsiia okhrony avtorskoho prava. [The creation of digital single market in the European Union and modernization of copyright protection]. *Legal Ukraine*, 5-6, 74-79. [in Ukrainian].
16. Kapitsa, Yu. M., Stupak, S. K. & Zhuvaka, O. V. (2012). *Avtorske pravo i sumizhni prava v Yevropi*. [Copyright and related rights in Europe]. Kyiv: Logos. [in Ukrainian].
17. Kashkin, S. Yu. (Ed.) (2003). *Pravo Yevropeyskogo Soyuza: uchebnik*. [European Union Law: textbook] (pp. 123-147). Moscow. [in Russian].
18. Kastels, M. (2000). *Informatsionnaya epokha: ekonomika, obshchestvo i kultura*. [The Information Age: economics, society and culture] (pp. 167, 252-354). Moscow, Publishing House «Higher School of Economics Publishing House». [in Russian].
19. Khodakivskiy, Ye. I., Yakobchuk, V. P. & Lytvynchuk I. L. (2014). *Intelktualna vlasnist: ekonomiko-pravovi aspekty: navchalnyi posibnyk*.

[Intellectual property: economic and legal aspects: textbook]. Kyiv: «Center of Educational Literature». [in Ukrainian].

20. Kodynets, A. (2016). Intelektualna vlasnist ta informatsiini vidnosyny: teoretychni zasady pravovoho rehuliuвання. [Intellectual property and information relations: theoretical principles of legal regulation]. *Entrepreneurship, management and law*, 8, 16–20. [in Ukrainian].

21. Komziuk, L. T. (2008). Deiaki problemy harmonizatsii avtorskoho prava Yevropeiskoho Soiuzu. [Some problems of harmonization of EU copyright]. *Theory and practice of intellectual property*, 5, 59–64. [in Ukrainian].

22. Kosenko, O. V. (Comp.) & Yemelianova, T. O. (Ed.) (2018). *Poradnyk vlasnyku audiovizualnykh dokumentiv: metodychnyi posibnyk*. [Adviser to the owner of audiovisual documents: a manual]. Kyiv. [in Ukrainian].

23. Longh D., Rej P., Zharov, V. O., Sheveleva, T. M., Vasylenko, I. E. & Drobiazko, V. S. (2007). *Zakhyst prav intelektualnoi vlasnosti: normy mizhnarodnoho i natsionalnoho zakonodavstva ta yikh pravozastosuvannya: praktychnyi posibnyk*. [Protection of intellectual property rights: norms of international and national legislation and their law enforcement: a practical guide]. Kyiv, «K.I.S.». [in Ukrainian].

24. Luman, N. (2010). *Realnist mas-media*. [Reality of the mass media]. (Ivanova V. & Minakova M., Ed.; V. Klimchenko, Trans.). Kyiv: Free Press Center. [in Ukrainian].

25. Lytvynova, L. (2019). Modernizatsiia avtorskoho prava Yevropeiskoho Soiuzu v epokhu tsyfrovyykh tekhnolohii. [Modernization of EU copyright in the age of digital technologies]. *Library Bulletin*, 2(250), 3–9. [in Ukrainian].

26. Maryna, E. Yu. (2016). Tsyfrovoe prostranstvo: protyvorechya stanovleniya y rozvytyia. [Digital space: contradictions of formation and development]. *Young scientist*, 9(36), 335–339. [in Ukrainian].

27. Matveichuk, L. O. (2018). Tsyfrova ekonomika: teoretychni aspekty. [Digital economics: theoretical aspects]. *Bulletin of Zaporizhia National University. Economic sciences*, 4(40), 116–127. [in Ukrainian].

28. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. (2014). *Yevropeiskyi dosvid normatyvno-proektnoho zabezpechennia rozvytku informatsiinoho suspilstva: vysnovky dlia Ukrainy: analitychna dopovid*. [European experience of normative-project support of information society development: conclusions for Ukraine: analytical report]. Kyiv. [in Ukrainian].

29. Orliuk, O. P., Androshchuk, H. O., Butnik-Siverskyi, O. B. et al. (2007). *Pravo intelektualnoi vlasnosti: Akademichnyi kurs: Pidruchnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv*. [Intellectual property law: Academic course: Textbook for students of higher educational institutions]. Kyiv: In Jure Publishing House. [in Ukrainian].

30. Orliuk, O. P., Androshchuk, H. O., Hornisevych, A. M. & Fedorova, T. Yu. (2010). *Zakonodavstvo Yevropeiskoho Soiuzu ta derzhav-chleniv Yevropeiskoho Soiuzu u sferi intelektualnoi vlasnosti: Naukovo-praktychne vydannia*. [Legislation of the European Union and member states of the European Union in the field of intellectual property: Scientific and practical edition]. Kyiv: Scientific Research Institute of Intellectual Property of National Academy of Law Sciences of Ukraine. [in Ukrainian].

31. Potjekhina, V. O. (2008). *Intelektualna vlasnist: navchalnyj posibnyk*. [Intellectual property: textbook]. Kyiv: Center for educational literature. [in Ukrainian].

32. Pro avtorske pravo i sumizhni prava: Zakon Ukrainy vid 23.12.1993 № 3792-XII (zi zminamy). [On copyright and related rights: Law of Ukraine of 23.12.1993 № 3792-XII (as amended)]. Kyiv. Retrieved from www.zakon.rada.gov.ua. [in Ukrainian].
33. Soroka, N. (2019). *Avtorske pravo i sumizhni prava v informatsiinomu suspilstvi: yevropeyskyi dosvid : monohrafiia*. [Copyright and related rights in the information society: European experience: monograph]. Kharkiv: Law. [in Ukrainian].
34. Soroka, N. (2014). Diialnist Yevropeiskoi komisii u sferi zakhystu avtorskoho prava ta sumizhnykh prav u Yevropeiskomu Soiuz. [Activities of the European commission on copyright and related rights protection in the European Union]. *The Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs, Legal series*, 2, 57–68. [in Ukrainian].
35. Soroka, N. (2014). Dzherela avtorskoho prava ta sumizhnykh prav v Yevropeiskomu Soiuz. [Sources of European Union law on copyright and related rights]. *Visnyk of the Lviv University. Series International Relations*, 35, 107–117. [in Ukrainian].
36. Shtefan, A. S. (2017). *Avtorske pravo i sumizhni prava: osoblyvosti pravovoi okhorony, zdiisnennia ta zakhystu: monohrafiia*. [Copyright and related rights: features of legal protection, implementation and protection: monograph]. Kyiv: Scientific Research Institute of Intellectual Property of National Academy of Law Sciences of Ukraine. [in Ukrainian].
37. Shtefan, A. S. (2017). Pravovyi rezhym vykorystannia syrytskykh tvoriv. [The legal regime of the use of orphan works]. *International scientific journal «Internauka»*, 2(24), 187. [in Ukrainian].
38. Shugurov, M. V. (2019). Paradigma modernizatsii avtorskoho prava Yevropeyskogo Soyuza v kontekste tsifrovoy ekonomiki. [The paradigm of copyright modernization of the European Union in the context of the digital economy]. *International law*, 4, 1–26. [in Russian].
39. The New Renaissance. Report of the «Comité des sages». Reflection group on bringing Europe's cultural heritage online. (2011). Brussels. Retrieved from www.museumsandtheweb.com.
40. Trotska, V. (2019). Publichni interesy suspilstva = pryvatni interesy avtoriv. Chy mozhlyve dosiahnennia rivnovahy v tsyfrovu epokhu? [Public interests of society = private interests of authors. Is it possible to achieve balance in the digital age?]. *Theory and practice of intellectual property*, 2, 5–16. [in Ukrainian].
41. Voynikanis, Ye. A. (2013). *Pravo intelektualnoy sobstvennosti v tsifrovuyu epokhu: paradigma balansu i gibkosti*. [The Intellectual Property Law in the Digital Age: A Paradigm of Balance and Flexibility]. Moscow: Law. [in Russian].
42. Yemelianova, T. (2015). Mozhlyvosti ta problemy formuvannia Natsionalnoho arkhivnoho fondu tsyfrovymy audiovizualnymy dokumentamy: deaki aspekty. [Possibilities and problems of forming the National Archival Holdings with digital audiovisual documents: some aspects]. Abstracts of Papers '2015: Arkhivy – nauka – suspilstvo: shliakhy vzaïmodii: materialy Vseukrainskoi (z mizhnarrodnoi u chastiu) nauk.-prakt. Konferentsii (Ukraine, Kyiv, May 21-22. 2015) (pp. 84–87). Kyiv. [in Ukrainian].

43. Yemeljanova, T. (2019). Formuvannia arkhivnykh audiovizualnykh kolektsii: novitni tendentsii ta vyklyky rozvytku. [Formation of archival audiovisual collections: latest trends and challenges of development]. *Archives of Ukraine*, 3, 100–112. [in Ukrainian].

Lyudmyla Prykhodko

Candidate of Historical Sciences,

Senior Researcher,

Senior Researcher of the Department of

Archival Science and Document Study,

Institute of Archival Science of

V. Vernadsky National Library of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1674-1001>

DIGITIZATION OF THE CULTURAL HERITAGE OBJECTS IN ACCORDANCE WITH THE EUROPEAN UNION COPYRIGHT AND RELATED RIGHTS LEGISLATION

Abstract. The purpose of the work is the research of tendencies of development of copyright and related EU rights in the conditions of formation of information society, modernization of its norms under the influence of widespread distribution and application of the latest digital technologies in life activity of the modern European society, increasingly their active implementation in the fields of culture and cultural heritage are. To achieve this goal, the sources of copyright and related rights, their role in the formation of a system of protection of creative and intellectual activities, harmonization and unification of the legislation of EU member states are analyzed. The main attention is paid to acts of secondary law, in particular, in the form of directives and recommendations that have long-term significance for building a legal basis for digitization of cultural heritage objects covered by EU copyright and related rights, to address users' access to legitimate digital content. **The methodology of research** of the article is based on the complex application of general scientific methods (historical, logical, systemic, structural-functional, of classification, logical-semantic) and special-scientific methods (of definitive analysis, source analysis and synthesis). **Scientific novelty**, according to the limited study by Ukrainian archival science of this topic, is to outline the specifics of modern legislative practice in the field of copyright and related rights of the EU, which is characterized by strengthening the regime of legal protection in the interests of creators and owners of intellectual products, finding ways to reconcile private and public interests, optimal legal solutions and mechanisms to ensure full access of EU citizens to information, knowledge, digital content of cultural heritage in all the richness of its species composition. **The conclusions** substantiate the need to study the European experience for the development and implementation of projects, programs for digitization and creation of integrated digital resources of the archival heritage of Ukraine, its presentation in world information networks.

Key words: copyright and related rights; National Archival Holdings; cultural heritage; directives; recommendations.